

5.

INTEGROVANÉ TEORIE SOCIÁLNÍCH DEVIACÍ: INTEGROVANÁ TEORETICKÁ PERSPEKTIVA DEL CHOVÁNÍ, INTERAKČNÍ TEORIE DELIKVENCE A TEORIE ROVNOVÁŽNÉ KONTROLY/OVLÁDÁNÍ

OBSAH

I. OBECNĚ O INTEGROVANÝCH TEORIÍCH

Cíl

Strategie integrace

Typy integračních teorií

1. Integrační teorie zabývající se MIKROÚROVNÍ
2. Integrační teorie zabývající se MAKOROÚROVNI
3. Teorie snažící se INTEGROVAT MAKROTEORIE
S MIKROTEORIEMI

II. VYBRANÉ INTEGROVANÉ TEORIE

1. INTEGROVANÁ TEORETICKÁ PERSPEKTIVA DELIKVENTNÍHO
CHOVÁNÍ (Delbert S. Elliott, Suzanne S. Ageton And Rachel J.
Canter)
2. INTERAKČNÍ TEORIE DELIKVENCE (Terence P. Thornberry)
3. TEORIE ROVNOVÁŽNÉ KONTROLY/OVLÁDÁNÍ (Charles R. Tittle)

I. OBECNĚ O INTEGROVANÝCH TEORIÍCH

Co je cílem integrovaných teorií ?

- pokouší se vysvětlit příčiny a změny delikventního chování pomocí teorií aplikovaných v současné kriminologii (teorie učení, teorie napětí/anomie a teorie kontroly)
- nepředstavují pouhý výčet proměnných z různých teorií, ale snaží se popsat vztahy mezi těmito proměnnými

Jak tohoto cíle dosahují (jaké jsou strategie integrace stávajících teorií)?

1. nejběžnější strategií integrace je strategie od konce do konce („end-to-end strategy“) - využívá stávajícího řazení vztahu mezi proměnnými jak je nabízí původní teorie, avšak s tím, že „závislé proměnné některých teorií utvářejí nezávislé proměnné jiných teorií“ (teoretik může například argumentovat, že vysoká úroveň napětí vede jedince k utváření či spojování delikventních subkultur, které v návaznosti vedou k zločinu)
 2. alternativní strategií integrace je přeformulování teorií jazykem jedné teorie (tzv. „konceptuální integrace“ jednou teorií) – např. Akers (1985, 1989, 1998, 2000) tvrdí, že tak lze využít teorie sociálního učení, která je obecnější nežli ostatní mikro-úrovňové teorie (Hirschiho svazující pouta (bond of commitment) jsou například vnímána jako negativní trest: zdržujeme se vykonávání aktivit, u kterých se bojíme, že jimi ztratíme naši současnou odměnu))
- teorie sociálního učení může být také užita k předpovědi vztahů mezi těmito koncepty a jejich vlivem na deviaci - Akers si však neuvědomuje, že v určitých případech se tyto předpovědi liší od předpovědí obsažených v původních teoriích – kontrolní teorie a teorie sociálního učení například

dávají odlišné předpovědi o vlivu připoutání na zločinu (kontrolní teorie tvrdí, že připoutání k čemukoli ostatnímu mimo zločin jej snižuje, zatímco teorie učení tvrdí, že pouze připoutání ke konvenčním poutům snižuje zločin)

3. Jinou strategií pro integraci je rozpracování tématu, který je společný několika teoriím – např. Cullen a Tittle ukazují na centrální kauzální proces (kterým je rozsah poskytování sociální podpory jedincům), který ovlivňuje zločin z důvodů vysvětlených teorií napětí, kontroly a sociálního učení – tvrdí, že:
- a. sociální podpora má přímý kauzální vliv na zločin a na další proměnné, které ovlivňují zločin (např. sociální kontrola)
 - b. sociální podpora ovlivňuje podmínky dalších proměnných¹, které vedou ke zločinu (např. napětí pravděpodobně vede ke zločinu tehdy, když je sociální podpora nízká)

¹ např. strukturální faktory jako je chudoba a zničené domovy zvyšují delikvenci převážně tím, že snižují rozsah podpory, kterou jsou rodiče schopni nabídnout svým dětem Wright (1995) či sociální podpora redukuje účastnění se delikvence jak přímo, tak i v kombinaci s rodičovskou kontrolou, tj. kdy rodiče jak své děti podporují, tak i kontrolují (Wright a Cullen, 2001)

I. OBECNĚ O INTEGROVANÝCH TEORIÍCH

Jaké jsou původní a současné úvahy o integraci stávajících teorií ?

- v kriminologii mají integrované teorie dlouhou historii – již Lombroso navrhl integrační teorii zločinu - tvrdil, že k vysvětlení zločinu je nutné, abychom brali v potaz biologické, psychologické, sociální a další proměnné jako je atmosféra situace
- nedávné práce v biologii a psychologii směřují k integračním teoriím tím, že kombinují proměnné z biologických, psychologických a sociologických teorií
- tyto teorie tvrdí, že sociální prostředí a biologické faktory (genetické i negenetické povahy) ovlivňují vývoj individuálních rysů (jako je impulzivita a podrážděnost), které následně vedou k zločinu
- tyto individuální rysy následně ovlivňují sociální prostředí:
 1. popudliví jedinci pravděpodobněji vyprovokují negativní reakce u druhých osob a spíše se včleňují do negativních prostředí jako jsou delikventní skupiny vrstevníků
 2. individuální rysy a sociální prostředí interagují se zločinem - ke zločinu dochází tehdy, když se jedinci s rysy jako je podrážděnost a impulzivita vyskytují v prostředí, které vede ke zločinu

I. OBECNĚ O INTEGROVANÝCH TEORIÍCH

Jaké typy integračních teorií rozlišujeme ?

1. Integrační teorie zabývající se MIKROÚROVNÍ

- integrují dvě či více teorií a snaží se vysvětlit individuální deviaci

2. Integrační teorie zabývající se MAKOROÚROVNÍ

- pokouší se vysvětlit míry zločinu ve skupinách, převážně ve společných termínech kulturních a strukturálních perspektiv jiných skupin

3. Teorie snažící se INTEGROVAT MAKROTEORIE S MIKROTEORIEMI

- popisují jednak způsoby, jak makro-proměnné ovlivňují kriminální chování jedinců a dále, jak tyto proměnné ovlivňují míry zločinu (pro míry kriminality využívají individuálního kriminálního chování)

1. INTEGRAČNÍ TEORIE ZABÝVAJÍCÍ SE MIKROÚROVNÍ (PŘÍKLADY)

- integrují dvě či více teorií a snaží se vysvětlit individuální deviaci
 - a. **Shaw a McKay kombinuje elementy napětí, učení a teorie kontroly**
 - b. **Cohenova teorie kombinuje napětí a diferenciatní asociaci**
 - využívá teorie napětí k vysvětlení původu deviantních subkultur
 - tvrdí, že tyto subkultury ovlivňují to, že tlačené jedinci více participují na zločinu tím, že samy vytvářejí deviantní subkulturu či se spojují v existující deviantní subkultury typu delikventní gang
 - c. **Cloward a Ohlin kombinují napětí a diferenciatní asociaci při vysvětlování původu subkultur**
 - tvrdí, že napětí samotné nemá za následek trvalé vzory zločinu pokud jedinci nemají přístup k deviantním subkulturám

2. INTEGRAČNÍ TEORIE ZABÝVAJÍCÍ SE MAKROÚROVNÍ (PŘÍKLADY)

- pokouší se vysvětlit míry zločinu ve skupinách, převážně ve společných termínech kulturních a strukturálních perspektiv jiných skupin
 - a. **Messnera a Rosenfeldova teorie institucionální-anomie**
 - integrují Mertonův makro-úrovňový důraz na kulturní systém (kulturní systém zdůrazňuje nespoutané hledání peněz všemi) se strukturálními argumenty, které jsou slučitelné s teorií sociální dezorganizace (nadvláda ekonomiky oslabuje stabilitu dalších institucí podílejících se na (běžně) efektivní socializaci lidí a sankcionuje deviaci)

KRITIKA INTEGRACE TEORIÍ

- ne každý souhlasí s tím, že integrace je dobrou strategií, protože při kombinací teorií je nemožné neměnit původní teorie, které jsou často protikladné, a tudíž neslučitelné:
 - a. **teorie napětí** tvrdí, že motivace ke zločinu (frustrace a zlost, kterou jedinci zažívají) je proměnlivá (tato proměnlivost vysvětluje proměnlivost zločinu) **X kontrolní teorie** tvrdí, že motivace ke zločinu je konstantní, tj. bez ohledu na rozsah motivace ke zločinu – proměny zločinu jsou vysvětlovány různou mírou sociálního tlaku či kontroly (lidé vysoce sociálně kontrolovaní nepáchají zločin na základně vlastní motivace, zatímco lidé nízce kontrolovaní tak činí)
 - b. **diferenciální asociace** je založena na tvrzení, že naše společnost je charakterizována kulturním konfliktem, kdy někteří jedinci jsou vystaveni definicím, které je vedou ke zločinu **X sociálně kontrolní teorie** tvrdí, že naše společnost je velmi konvenční a nutí lidi k participaci na zločinu, protože existují prokriminální definice (neefektivní socializace produkuje převážně amorální jedince, kteří věří, že zločin není ani dobrý ani špatný)

II. VYBRANÉ INTEGROVANÉ TEORIE

- I. INTEGROVANÁ TEORETICKÁ PERSPEKTIVA DELIKVENTNÍHO
CHOVÁNÍ** (Delbert S. Elliott, Suzanne S. Ageton And Rachel J. Canter)
- II. INTERAKČNÍ TEORIE DELIKVENCE** (Terence P. Thornberry)
- III. TEORIE ROVNOVÁŽNÉ KONTROLY/OVLÁDÁNÍ** (Charles R. Tittle)

1. INTEGROVANÁ TEORETICKÁ PERSPEKTIVA DELIKVENTNÍHO CHOVÁNÍ

Delbert S. Elliott, Suzanne S. Ageton

And Rachel J. Canter

Elliott et al (1979) – An Integrated Theoretical Perspective On Delinquent Behavior

Co je cílem této perspektivy a jaké byly důvody jejího vzniku ?

- autoři poskytují integraci „od konce do konce“ tří hlavních sociologických teorií zločinu – napětí, sociální kontroly a diferenciální asociace/sociálního učení
- cílem je zvážit příčiny delikventního a kriminálního chování a poskytnout konceptuální rámec, ve kterém tradiční perspektiva napětí, sociálního učení a sociální kontroly jsou integrovány do jednoduchého vysvětlujícího paradigmatu, který se vyhýbá tradičnímu zkreslení třídou, která je přítomna pro tradiční perspektivy a které vysvětlují mnohé etiologie přetrvávajících vzorců delikventního chování
- pozornost je kladena na delikventy a na ty sociální procesy a rysy sociálních kontextů, které vytvářejí a udržují delikventní vzorce chování
- reagují na výsledky výzkumu National Youth Survey o delikvenci mladistvých, které popisují dva hlavní způsoby delikvence::
 1. nízká sociální kontrola zvyšuje pravděpodobnost sdružování se s delikventními vrstevníky, což zvyšuje pravděpodobnost delikvence
 2. vysoce sociálně kontrolovaní jedinci zažívají napětí, které snižuje jejich úroveň kontroly, a zvyšuje pravděpodobnost jejich sdružování s delikventními vrstevníky, a tím i delikvencí

1. INTEGROVANÁ TEORETICKÁ PERSPEKTIVA DEL. CHOVÁNÍ

Z jakých předpokladů tato integrační perspektiva vychází ?

(2 skupiny příčin delikvence a faktory vedoucí k del. chování)

- podle Elliottové a kol existují dvě možné skupiny příčin delikvence („dva způsoby či 2 soubory podmínek, za kterých dochází k delikventnímu chování v rámci následujícího kauzálního sledu“):
 1. a. slabá pouta ke konvenční společnosti – b. vystavení a závazek ke skupině vykazující delikventní aktivitu (=málo kontrolovaní jedinci participují s delikventními vrstevníky, což zvyšuje pravděpodobnost v lpění na vzoru delikvence)
 2. a. silná pouta ke konvenční společnosti – b. podmínky a zkušenosti, které zmírňují tato pouta a ve většině případů – c. vystavení a závazek ke skupinám páchajícím delikvenci (=jedinci s vyšší sociální kontrolou mají zkušenosti, které oslabují jejich úroveň kontroly, mají neúspěch v dosažení konvenčních cílů - tito jedinci mohou opět být zahrnuti do delikventních skupin vrstevníků a navrátit se k delikvenci)
- Elliotová a kol přitom tvrdí, že:
 1. omezené příležitosti – 2. selhávání v dosažení hodnotných cílů – 3. negativní zkušenost s označováním a 4. sociální dezorganizace doma či v komunitě - jsou zkušenostmi, které mohou utlumit vztah (pouta/[ties]) ke konvenčnímu sociálnímu řádu a mohou tak být kauzálními faktory v postupném vývoji vedoucímu k delikventnímu chování pro ty jedince, kterých rané socializační zkušenosti umožnily vytvořit silná pouta [bonds] ke společnosti. (U těch jedinců, kteří jsou připoutáni ke společnosti od jak živa slabě tyto faktory pouta ke společnosti ještě oslabují, nejsou však nutně faktory, které mají za následek delikvenci“ (In: Cullen a Agnew, 2003:493-4))

1. INTEGROVANÁ TEORETICKÁ PERSPEKTIVA DEL. CHOVÁNÍ

Z jakých předpokladů tato integrační perspektiva vychází ?

(2 typy kontroly/pout)

- Elliotová a kol stejně jako Reiss (1951), Nye (1958) a Reckless (1967) užívají následující klasifikace dvou typů pout/kontroly²
 1. vnitřní kontrola (osobní – u Hirschiho attachment; Elliotová a kol nazývají „commitment/závazek“) – víry, závazky, postoje a vnímání
 - tento koncept u Elliotové a kol představuje konceptualizaci Hirschiho pojmů attachment a belief
 - jde o závazek [commitment], který zahrnuje **osobní vztah [attachment to] ke konvenčním pravidlům, skupinám a institucím** a na další úrovni reflektuje **rozsah**, ve kterém je možné pociťovat morální pouto k sociálním normám a pravidlům a stupni, ve kterém jsou tyto normy jako směrnice jednání internalizovány
 2. vnější kontrola (sociální – u Hirschiho involvement; Elliotová a kol nazývají „integrace“) – obklopující sociální a fyzické životní prostředí
 - koncept integrace představuje konceptualizaci Hirschiho pojmů Involvement a commitment
 - koncept integrace je založen na **zahrnutí [involvement in] a připoutání [attachment to] ke konvenčním skupinám a institucím** jako je rodina, škola, vrstevnické sítě atd., kdy ti jedinci, kteří jsou zaměstnání a aktivně participují na konvenčních sociálních rolích jsou vysoce integrováni
 - skupinová kontrola existuje ve formě sankčních sítí (formální a neformální pravidla a nařízení, kterými je regulováno chování)
- integrace a závazek spolu vytvářejí pouta, která svazují jedince s převažujícím sociální řádem - vysoká úroveň integrace a závazku implikuje silná pouta a izolaci od delikventního chování a naopak

² akceptují toto rozlišení díky větší jasnosti a operacionalizovatelnosti oproti Hirschiho vymezení sociálních pout

1. INTEGROVANÁ TEORETICKÁ PERSPEKTIVA DEL. CHOVÁNÍ

Z jakých předpokladů tato integrační perspektiva vychází ?

(2 příčiny delikventních aktivit v průběhu socializace)

1. integrace tradiční kontrolní teorie a teorie sociálního učení – klíčovým elementem je delikventní skupina vrstevníků - slabá integrace a slabý závazek k sociálnímu řádu, absence konvenčních tlaků na chování a vysoká zranitelnost charakterizují socializační zkušenosti, které ovlivňují delikventní vrstevnické skupiny během adolescence - v závislosti na přítomnosti a přístupnosti konvenčních a delikventních vrstevnických skupin někteří slabě svázaní mladí se připojí k delikventním skupinám, zatímco jiní si udrží dosavadní konformní vzore chování
2. integrace tradiční teorie napětí a sociálního učení - jedinci vyvíjí silné vazby ke konvenčnímu sociálnímu řádu jejich socializační zkušeností – klíčovým elementem je potlačování či ochabování pout – zkušenost utlumování během adolescence zahrnuje osobní selhání při dosahování konvenčních cílů a ohrožení stability a koheze konvenčních sociálních skupin – jakmile jsou pouta efektivně oslabena, jedinec je svobodný ve zkoumání alternativních prostředků k dosažení cílů a participaci v delikventní nekonvenční skupině – je možná participace ve vrstevnických skupinách, které tolerují či podporují delikventní formy chování, tato participace však za určitých okolností není nutná:

1. INTEGROVANÁ TEORETICKÁ PERSPEKTIVA DEL. CHOVÁNÍ

(Souhrn)

- víra autorů v to, že syntéza tradiční teorie napětí, sociální kontroly a sociálního učení do jednoho paradigmatu má několik výhod, který se týkají konceptualizace:
 1. více etiologických cest delikvence umožňuje obsáhlejší pohled na ni (integrace teorie napětí a kontroly)
 2. integrační paradigma je konzistentní s předchozími empirickými výsledky a nabízí určitý vhled do jejich protikladných výsledků (sociálně kontrolní vztah síly pout a sociální třídy s nízkým statusem a menšinou mladých se slabými pouty OPROTI způsobu zmírnění touhy být úspěšný („zmínění závazku spojeného s bohatstvím“) a omezení prostředku/napětí se zdají být odpovídající pro pracující třídu)
 3. integrační paradigma nabízí vysvětlení pro protikladné nálezy týkající se aspirací a delikvence (označování představuje proces utlumování delikventního chování, měl by totiž poměrně dost ovlivnit mladé s dřívějším závazkem ke konvenčnímu řádu)

2. INTERAKČNÍ TEORIE DELIKVENCE (Terence P. Thornberry)

Thornberry, T.P.)1987) – Toward an Interactional Theory of Delinquency

- stejně jako Elliottová a ostatní tato teorie sestává převážně z integrace konec-konec mikroúrovňových proměnných, je formulována primárně na mikroúrovni, nediskutuje proto roli strukturálních proměnných jako je sociální třída a pohlaví
- kombinuje kontrolní teorii s teorií učení
- tvrdí, že:
 1. nízká sociální kontrola či oslabená sociální pouta vedou k delikvenci zvýšením pravděpodobnosti sdružování se s delikventními vrstevníky (což je shodné s Elliottovou),
 2. mnohé proměnné v jeho modelu mají reciproční kauzální efekt (tj např. rodinné pouto má kauzální efekt na školní pouto a to má efekt zpět na rodinné pouto) - může být řečeno, že sdružování s delikventními vrstevníky zvyšuje pravděpodobnost delikvence a zároveň delikvence zvyšuje pravděpodobnost sdružování se s delikventními vrstevníky
 3. reciproční kauzální efekty jsou důležité tím, že mnozí mladí jsou zahrnuti v šířící se kauzální struktuře (amplifying causal structure), která je vede k většímu a většímu příklonu k delikvenci
 4. příčiny delikvence se mění v průběhu života - např. důležitost rodičovské vazby se snižuje s dospělostí, zatímco nové proměnné (jako je pouto ke konvenčním aktivitám typu práce, vysoká škola, vojna aj.) vstupují do modelu

2. INTERAKČNÍ TEORIE DELIKVENCE (Terence P. Thornberry)

- věnuje se proto vývojovým procesům, které většina modelů delikvence nezvažuje (a zaobírá se výhradně střední dospělostí): popisuje, jak proměnné mění svou významnost během životní dráhy a užívá své teorie k vysvětlení podílení se kariérových vzorců na zločinu (např. proč někteří lidé ustanou ve zločinu v dospělosti a jiní nikoliv)

- předběžné výzkumy poskytují určitou podporu pro klíčové části Thornberryho interakční teorie a tvrdí, že:
 1. určité proměnné mají na jedné straně reciproční kauzální efekty a že
 2. důležitost určitých proměnných se mění v čase

3. TEORIE ROVNOVÁŽNÉ KONTROLY/OVLÁDÁNÍ (Charles R. Tittle)

Tittle, Ch. R. (2001) – Control Balance Theory

- je zřejmě nejkomplexnější a nejambicióznější teorií - vychází z několika individuálních teorií zločin, zahrnuje velké množství proměnných a popisuje komplexní soubor vztahů mezi těmito proměnnými
- snaží se vysvětlit širokou paletu kriminálních a deviantních aktů v 6 popsaných kategoriích (viz referát)
- teorie se snaží vysvětlit nejen zdali lidé participují na zločinu, ale i jakého typu zločinu či deviace se týká
- zaměřuje se na individuální zločiny a deviace, může vysvětlit také míry deviace v sociálních skupinách

Na jakém konceptu je teorie postavena ?

- jádrem teorie je koncept ne/rovnováhy kontroly, který představuje, situaci, kdy jedinci mají bezprostřední zkušenost s tím, že jsou pod menší či větší kontrolou než kterou vykonávají na druhých
- koncept rovnováhy kontroly silně ovlivňuje jak predispozici k deviaci, tak i jedince nutí k deviaci:
„...rozsah kontroly, kterému jedinci podléhají a který mohou sami vykonat, ovlivňuje jejich obecnou pravděpodobnost provádět některý deviantní akt i určitý typ deviace. Deviantní chování je interpretováno jako způsob (deviace) anebo manévr, který lidem pomáhá uniknout z nedostatečných kontrol a rozšířit nadbytek kontroly“

3. TEORIE ROVNOVÁŽNÉ KONTROLY/OVLÁDÁNÍ (Charles R. Tittle) (obecná tvrzení)

1. lidé s deficity kontroly (tj. jsou pod větší kontrolou nežli kterou mohou sami uplatnit) či s nadbytkem kontroly (jsou pod menší kontrolou než mohou uplatnit) spíše páchají deviaci a touto deviací mírní své deficity anebo rozšiřují její nadbytek - rozsah jejich deficitu kontroly či nadbytku kontroly ovlivňuje typ deviace, které se účastní
 2. nerovnováha kontroly ovlivňuje zločin, což je vysvětlitelné napětím, kontrolou a odstrašováním/teorie racionální volby
 3. zdali se jedinec zakoušející nerovnováhu kontroly angažuje na zločinu závisí na několika faktorech:
 - a. individuální předpoklad k deviaci, která je ovlivněna stupněm nerovnováhy kontroly,
 - b. situační provokace, které jsou znehodnoceny či pokořeny,
 - c. příležitost páchat deviaci a
 - d. přinucení k deviaci či
 - e. náklady deviace (která je ovlivněna stupněm deficitu kontroly či jeho nadbytku) také
 - f. počet nahodilostí, tj. morálních věr, schopnosti páchat deviantní akt mohou ovlivnit pravděpodobnost a povahu deviace
- velké množství individuálních faktorů (inteligence, interpersonální dovednosti) a sociální faktory (pohlaví, věk, třída, skupina, ke které náleží) ovlivňují stupeň deficitu kontroly či přebytek zkušenosti - stupeň deficitu kontroly či jeho nadbytek ovlivňuje typ deviace v 6 hlavních kategoriích deviace
- teorie může vysvětlit mnohé známé fakty o zločinu jako je vztah mezi pohlavím, věkem, rasou a manželským statusem a určitými typy deviace, což neznamena, že teorie je přesná, neboť mohou být učiněny jiná vysvětlení těchto faktů (data o testování této teorie zatím nejsou k dispozici)